

УДК 94:32(496.5+477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.43>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РЕСПУБЛІКИ АЛБАНІЇ

Андрій Кудряченко, Людмила Чекаленко

Державна установа «Інститут всесвітньої історії

Національної академії наук України»,

вул. Леонтовича, 5, 01054, м. Київ, Україна

У статті досліджується роль міжнародних факторів у формуванні політичного та економічного розвитку Республіки Албанія. Особливу увагу приділено історичним передумовам, що сформували албанську модель державного управління. Аналізуючи стійкий вплив зовнішніх сил, автори виокремлюють і класифікують різні політико-економічні моделі, за якими Албанія існувала у різні історичні періоди. Такий підхід дозволив визначити ключові чинники розвитку Албанії й обґрунтувати логіку її атлантичного та євроінтеграційного курсу.

З метою формування цілісного уявлення про процеси державотворення Албанії протягом обраного періоду новітньої історії автори дослідили визначальні історичні події. Серед них – вплив Радянського Союзу на розвиток Албанії; спроба впровадження у воєнний період німецьких політичних концепцій; тривалий вплив османської спадщини на етнічну та соціальну структуру Албанії; політична та економічна присутність Італії, що сприяла просвітопису вектору розвитку країни; зростаючий вплив США, а останнім часом – стратегічне зближення Албанії з Україною.

Водночас, незважаючи на видиму стабільність Албанії на тлі глобальних потрясінь ХХІ століття, автори застерігають, що таке уявлення є дещо оманливим. Країна все ще стикається з низкою невирішених проблем, що створюють суттєві ризики для її безпеки та довгострокового розвитку.

Необхідно також зазначити: Албанія зайняла чітку позицію у глобальних справах, рішуче засудивши неспровоковану агресію росії проти України як грубе порушення міжнародного права та загрозу євроатлантичній безпеці. Як член НАТО, Албанія підтвердила свою відданість колективній обороні й захисту всіх держав-членів Альянсу.

Ключові слова: унікальність Республіки Албанія, моделі розвитку, міжнародні фактори, глобальні гравці Балкан.

Мета авторів статті полягає у дослідженні визначальних – турецького, італійського, югославського, німецького, радянського та американського – чинників в історії Албанії. Одні моделі приживались на албанському ґрунті, інші категорично відкидались, незважаючи на жорсткий примус, терор, залякування і нищення спротиву. Авторам вдалося простежити своєрідний вибір албанців, пояснити та аргументувати, чому одні запроваджені варіанти розвитку схвалювались і позитивно приймалися суспільством, а інші викликали постійний опір, що призводив до повної ліквідації нав'язуваних схем.

Історіографія поданої у статті тематики є доволі обширною, однак сконцентрованою переважно у літературі радянського походження. Історіографія згаданих питань поповнилась дослідженнями української наукової школи тільки з проголошенням незалежності України. Серед видань середини 20-го ст. у Києві були опубліковані поодинокі статті і деякі праці викладачів КНУ ім. Т. Г. Шевченка [1]. У сучасну добу побачили світ роботи викладачів Львівського університету, що розкривають туристичний потенціал Албанії [2]. Дослідженню історії Албанії присвячені ґрунтовні розробки сучасних українських дослідників

[3]. Низку праць щодо Албанії бачимо в іноземних авторів [4]. Водночас зазначимо: незважаючи на доволі значну кількість публікацій, усі вони, за незначним винятком, видавалися безсистемно, не охоплювали всіх періодів історичного розвитку Албанії та не заглиблювалися в проблемні питання доволі складного й обтяжливого минулого і сучасного розвитку цієї багатобарвної держави. Враховуючи незадовільний стан історіографії, що склався із вивченням цієї країни в цілому, автори дійшли висновку про необхідність дослідження даної проблематики, доклавши зусиль із пошуку необхідного інформаційного матеріалу, використавши при цьому різноманітні науково-дослідницькі методи, такі як історичний аналіз, синергетичний підхід, діалектичні закони розвитку суспільства і держави тощо.

Основний текст. Історичний нарис. Албанська історіографія визначає спротив турецьким загарбникам та антиосманські повстання першої половини 19-го ст. початком албанського національного Відродження. Цей всеохоплюючий суспільний рух призвів до перемоги над загарбниками і проголошення незалежності Албанії у листопаді 1912 року. Центр консолідації албанської нації та національної державності перебував у Косові, але на початку 20-го ст. перемістився до південних районів держави. На кінець Першої світової війни вся територія Албанії була поділена між Італією, Францією, Грецією. Від остаточної ліквідації Албанію врятували США: американський президент Вудро Вільсон виступив проти розчленування Албанії [4].

Німецький чинник в історії Албанії 20-го ст. Із початком Другої світової війни у квітні 1939 р. фашистська Італія окупувала Албанію (50-тисячна армія проти 8 тисяч албанських військових). Після капітуляції Італії в Албанію прийшли німецькі війська і з албанців створили дивізію СС «Скандербег», яка брала участь в етнічних чистках сербського населення. Третій Рейх 09 вересня окупує країну. У жовтні Установчі збори скликаються на прохання німців, і Албанія проголошує свою незалежність, а також скасовує більшість законів, прийнятих під час італійської окупації. Албанський уряд не поспішав співпрацювати з німцями і відмовляє у 1944 році подати списки євреїв, які мешкали в Албанії. Війна проти загарбників переросла в громадянську війну. У листопаді 1944 року під тиском Народно-визвольної армії Югославії і Червоної Армії німці евакуювали війська з Албанії [5].

Радянський та югославський впливи на становлення Албанії. У 1944 році Народно-визвольна армія Албанії поступово звільнила албанську територію і визволила столицю – місто Тирану. Демократичний фронт переміг на виборах до Установчих зборів 1945 року, і в 1946 році Королівство було проголошено народною республікою з новою конституцією. Тодішня Югославія першою визнала комуністичну владу Албанії, за нею – СРСР. Проте Велика Британія і США відмовились визнавати комуністичну Албанію, мотивуючи це відсутністю в уряді представників опозиції, відкликали свої представництва з Тирані, проти діяли вступу країни до ООН тощо.

Аналізуючи події того періоду, звертаємо увагу на доволі цікаве явище, а саме: в албанському просторі спостерігаємо зіткнення радянської і югославської соціально-економічних моделей розвитку. Накладення в албанському вимірі одна на одну наближених ідеологічних просоціалістичних платформ розвитку не досягли бажаного результату [6]. З розпадом СРСР та змінами в суспільно-політичному ландшафті югославський варіант соціалізму втратив свою актуальність.

Відмінними рисами албанської моделі соціалізму були: ортодоксальний сталінізм в економіці, націоналістична ідеологія і тоталітарний режим у політиці [7]. У такій ситуації албанське керівництво, не дратуючі ані сталінських сатрапів, ані титовських лідерів, знаходило золоту середину для свого, власне албанського, шляху і при цьому користувалося

допомогою радянського та югославського міні-таборів у великому соціалістичному таборі. Ситуація, що склалася у результаті ідеологічного та дипломатичного розриву між Албанією і СРСР, спричиненого розвінчуванням сталінізму, підштовхнула албанське керівництво звернути увагу на Китай. IV з'їзд АПП (1961 р.) накреслив за китайським зразком програму ідеологічної та культурної революції, спрямованої на знищення національних традицій, які «заважали побудові в Албанії модерної національної держави на базі марксизму-ленінізму». У 1967 році Албанію було офіційно проголошено атеїстичною країною, а церкви закрито. Реформи «соціалістичного реалізму» викликали невдоволення у вищих колах влади, серед робітників та студентів. Влада повернулася до відновлення жорсткого режиму [8]. Нова Конституція (1976 р.) назвала країну Народною Соціалістичною Республікою Албанією, проголосила провідну роль партії в усіх сферах суспільного життя, а марксизм-ленінізм – офіційною ідеологією держави, скасовувала приватну власність, оголосила поза законом релігійну практику. Географія та історія мали безперечний вплив на зовнішні відносини Албанії. Албанія була країною, невідомою Заходу протягом майже п'ятдесяти років. Після розриву з Югославією та з Радянським Союзом, а також з Китаєм (1978 р.) Албанія залишилася цілком ізольованою.

Розбудова міжнародних відносин Албанії у 1990-ті роки. У березні 1991 року Албанія відновила дипломатичні відносини зі Сполученими Штатами. Набула членства у провідних міжнародних організаціях. З Італією, Грецією, Туреччиною, Францією та іншими країнами було підписано низку договорів про дружбу та співробітництво. Для сучасної зовнішньої політики Албанії є характерними політичний реалізм і гнучкість у вирішенні проблеми Косова; встановлення балансу між європейською та американською орієнтаціями; участь в регіональних ініціативах; покращення відносин із сусідами, включаючи Сербію; підтримка рівноваги між двома західноєвропейськими сусідами – Італією та Грецією – з одного боку, Грецією та Туреччиною – з іншого; поступовий вихід з Ісламської конференції та приєднання до Конференції франкомовних країн. Дотримуючись цієї стратегії, Албанія прагне залишити позаду історію дипломатичних коливань.

Таким чином, у зовнішній політиці Албанії 20-го ст. виокремлюються кілька етапів. У 1944–1948 роках країна була залежною від Югославії. З 1949 року по 1960 рік превалював радянський фактор. У 1961–1978 роки Албанія орієнтувалася на Китай. У 1978 році китайський уряд у відповідь на ідеологічну критику Тирани різко скоротив програму економічної та військової допомоги Албанії. Втративши останнього зовнішньополітичного союзника, країна почала проводити незалежний курс під гаслом «жити й працювати в капіталістичному та ревізійністському оточенні». У другій половині 1980-х Албанія поступово виходить із зовнішньополітичної ізоляції. У 1987 році припинений стан війни з Грецією, відновлені дипломатичні відносини з ФРН і Канадою.

Сучасна Німеччина є країною, якій албанці найбільше довіряють щодо майбутнього Косова і вважають її союзником. На противагу грецьким, російським, французьким чи італійським ініціативам, які сприймаються з підозрою, німецькі вітаються. Німеччина також є країною, з якою Албанія встановила найтісніші відносини. Однак після сумнівних албанських виборів у травні 1996 року уряд Гельмута Коля відмовився брати участь у багатонаціональних силах, які Албанія запросила для наведення правопорядку в державі. Німеччина прагнула стабільності в регіоні і передусім стабільності Косова, яка прямо залежить від внутрішньополітичної ситуації в самій Албанії. Косово та емігранти – дві проблеми, навколо яких обертається німецька політика щодо Албанії. Близько 400 тисяч албанців, переважно з Косова, наразі проживають у Німеччині. Більшість із них шукають політичного притулку та відмовляються повертатися додому, що дуже непокоїть німецьку владу.

Турецький чинник. Непроста історія, що переросла у надійне співробітництво, – так можна охарактеризувати взаємодію Албанії з Турецькою Республікою. Договором про дружбу, підписаним у далекому 1923 році, було покладено початок дипломатичних відносин між Албанією та Туреччиною, що спираються на традиційні зв'язки та нині мають ознаки стратегічного партнерства. У середині 1992 року Албанія уклала з Туреччиною угоду про військову допомогу, приєдналася до Організації Міжнародної Ісламської Конференції. У ширшому балканському контексті Туреччина завжди розглядала албанців як своїх природних союзників на Балканах. Якщо греки та серби перебували на одному боці терезів, то турки та албанці – на іншому. Туреччина підтримує тісні військові зв'язки з Тираною, відіграє важливу роль у реорганізації албанської армії. Найважливіша військова база Албанії, яка була зруйнована під час збройних протистоянь, відбудована Туреччиною. Країни демонструють інституційну співпрацю у всіх сферах та на всіх рівнях. Активній співпраці і взаєморозумінню сприяють діаспори обох держав. Велика громада албанців живе та працює в Туреччині: нова діаспора, що сформувалася після 1990-х років, та «стара» діаспора служать своєрідним містком у подальшому зміцненні взаєморозуміння між народами. На особливу увагу заслуговує економічне співробітництво. Позитивна та поширювана тенденція турецьких інвестицій в албанську економіку продовжується в ключових сферах: енергетиці, телекомунікації, банківському секторі тощо. Наприкінці 2023 року обсяг торгівлі досяг 850 млн євро. Турецькі інвестиції становлять близько 3,7 млрд євро, а турецькі компанії, присутні в країні, працевлаштовують понад 15 тисяч албанців [10].

Позиції США в Албанії. У 1994 році Тирана запропонувала Вашингтону військовий аеропорт Гядер для розвідувальних місій літаків-розвідників у небі колишньої Югославії. Це надало Албанії звання «сателіта США» на Балканах. Отже, колишня ворожість комуністичного режиму Тири до Америки змінилася тісними відносинами, які албанці, звиклі до впливових наставників, люблять рекламувати всіма можливими засобами. Протягом тривалого часу військові питання були найважливішим аспектом відносин між маленькою балканською країною та наймогутнішою державою світу. Хоча внесок Америки в розвиток албанської економіки був скромним, американська «парасолька» стала надійним захистом албанців. США активно підтримали розбудову автотранспортної системи Албанії початковим грантом у розмірі 10,3 млн дол. на Восьмий коридор між Сходом і Заходом. 2017 року президенти Албанії, Македонії, Болгарії та Туреччини підписали в Нью-Йорку угоду, за якою автомагістраль з'єднає Дуррес, Скоп'є, Софію та Стамбул, тобто Адріатику з Чорним морем. За підтримки США три країни також планують будівництво газо- та нафтопроводів.

Італійська допомога Албанії. Перші угоди між країнами передбачали допомогу Італії у відродженні Албанської держави: армії, поліції, митної системи тощо. Італія також бере активну участь в освітніх проєктах в Албанії. Складною темою між Італією та Албанією залишається питання емігрантів. Незважаючи на деяке скорочення, потік албанських, курдських, китайських і навіть пакистанських нелегалів все ще перетинає Адріатику з албанських берегів. Окрім нелегалів, тим самим шляхом рухається і наркотрафік. Нині албано-італійські відносини добросусідства пов'язані зі стратегічними інтересами, тісним партнерством з НАТО та спільною європейською перспективою. Країни підписали Договір про дружбу та співробітництво (Меморандум) у 1995 році, Декларацію про стратегічне партнерство, яка чинна з 12 лютого 2010 року, та інші документи. Розвитку двосторонніх відносин сприяє наявність албанської та арбереської громад в Італії та італійської – в Албанії, які створюють суспільне тло толерантності та гармонії між народами [10]. Торговельно-економічне співробітництво. Задля поглиблення економічного співробітництва було запроваджено Постійний спільний комітет з економічних та соціальних питань Алба-

нія – Італія, який зосереджує увагу на інвестиційних можливостях у таких секторах, як енергетика, інфраструктура, сільське господарство та особливо туризм. Наразі спостерігається інтенсивна співпраця у транспортній сфері в рамках проекту ТАР, а також щодо Коридору-8, який має стратегічне значення не лише для відповідних країн, але й для енергетичної безпеки ЄС.

Франція не вагалася у наданні військової допомоги Албанії і відправила в країну близько 1000 своїх військовослужбовців. Військова операція в Албанії, безсумнівно, була позитивною нагодою для Франції підкреслити свою особливу роль у НАТО. Водночас прихід до влади нового політичного покоління, що навчається переважно у Франції, надав обом країнам можливість активувати франкомовну карту Албанії. Тирану було прийнято до Конференції франкомовних країн.

Економіка Албанії. Албанія – аграрно-індустріальна країна, що трансформує власну економіку від планової державної до вільної ринкової. Різкий перехід від затиснутої економіки соціалізму до ринкової схеми розвитку і вільного ринку (1997 р.) призвів до глибокої кризи. У результаті Албанія залишилась найвідсталішою країною Європи, а її населення – одним із найбідніших. Складна податкова система, вимоги ліцензування, слабка судова влада, корупція, недотримання умов контрактів, застаріла інфраструктура – основні перепони на шляху розвитку бізнесу і залучення іноземних інвестицій. Програми Міжнародного валютного фонду в країні перебувають під постійною загрозою через неможливість національного уряду зменшити дефіцит державного бюджету: заважає значний зовнішній борг країни. У 2013 році цей показник дорівнював 8,209 млрд, а у 2016 році досяг 71 % річного ВВП (44-те місце у світі). За межею бідності перебуває 25 % населення країни, а 30 % населення є безробітними. Імпорт товарів і послуг – 62,3 % [7]. Хоча, згідно з даними The Heritage Foundation, економіка Албанії є 50-ю найвільнішою у світі (2025 р.) [11]. За часів соціалістичної самоізоляції головними зовнішніми партнерами Албанії були СРСР і Китай. У 2024 році – Італія (42,8 %), Косово (9,7 %), США (7,6 %), Китай (6,1 %), Греція (5,3 %), Іспанія (4,8 %) [7].

Міжнародні організації в зовнішній політиці Албанії. Спираючись на положення теорії впливу безпеки етнічного чинника на розвиток Німеччини проф. А. І. Кудряченка [11] та концепцію триєдиного джерела формування зовнішньої політики і безпеки, обгрунтовану проф. Л. Д. Чекаленко [12], автори дійшли висновку про наявність кількох чинників формування сучасної зовнішньої і безпекової політики Албанії. До таких складників зараховуємо: власну безпекову політику, що реалізується через дипломатичні структури й органи безпеки, розвиток біполярних відносин і поліполярної взаємодії, а також активність у міжнародних структурах. Зазначені положення яскраво підтверджує політика Албанії: країна входить до понад 50 міжнародних організацій і є учасницею численних екологічних угод (хоча не всі ратифікувала) з питань забруднення повітря, біорізноманіття, зміни клімату, опустелювання, захисту видів, що зникають; боротьби з небезпечними відходами, з питань морського права, захисту озонового шару тощо [13].

Безсумнівно, Косово є віссю, навколо якої обертається албанська зовнішня політика. Позиція Тирані щодо невирішеної проблеми Косово значною мірою залежить від провідних світових акторів. У 1991 році албанський парламент визнав незалежність Республіки Косово у спеціальній декларації, а через кілька місяців Косово створило своє представництво в Тирані. Однак албанський уряд не видав офіційної декларації про визнання. Безсумнівно, для уважного спостерігача політичної ситуації позиція Тирані щодо проблеми Косово була досить неоднозначною. Це можна пояснити як загальною дезорієнтацією в албанській політиці, так і так званим «гандізмом» президента, але ще більше – заплутаною

західною політикою, рекомендацій якої Тирана намагалася дотримуватися. Усім стало зрозумілим, що Албанія, ослаблена та напівзруйнована, не може вижити без допомоги Заходу.

Позиція нинішнього албанського уряду щодо Косова полягає у такому: Албанія виступає за мирне вирішення проблеми Косова, вона не закликає до зміни кордонів, вона – за шлях діалогу, за прямі албано-сербські переговори під міжнародним наглядом, за ставлення до Косова як до федерального елемента, рівного іншим республікам Югославії, з деякими додатковими аспектами відповідно до європейських моделей.

Албанія: шлях до НАТО. Своєрідним тренінгом військової спроможності Албанії, на думку авторів, можна вважати операцію «Альба», що передувала прийняттю країни в НАТО. У середині 1990-х в Албанії загострилася внутрішньополітична ситуація, спричинена провалом ринкових реформ. Ситуація в державі вийшла з-під владного контролю, спалахнули масові пограбування та насильство. У квітні 1997 року уряд національного примирення закликав НАТО до військового втручання. Однак НАТО відхилила звернення через побоювання заперечень росії проти розширення НАТО на Схід. Відгукнулася тільки Італія, що сформувала сили, отримавши мандат Ради Безпеки ООН. Окрім італійців, в операції під кодовою назвою «Альба» чисельністю 7265 військовослужбовців брали участь війська з Австрії, Бельгії, Данії, Франції, Греції, Португалії, Румунії, Словенії, Іспанії та Туреччини. Основні цілі місії включали затримання злочинців та збирання награбованої зброї. Операція «Альба» остаточно завершилася в серпні, коли з країни були виведені останні війська [14].

Албанія була першою східноєвропейською країною, яка офіційно подала заявку на членство в НАТО у 1992 році, а до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) приєдналася в січні 1994 року. Відтоді країна отримала значну допомогу у реструктуризації армії. Тільки у 1995 році Албанія провела дев'ять військових навчань у співпраці зі США, а морська піхота США пройшла навчання на албанській території (1995 р.) з метою подальшого розгортання в Боснії. Албанія надала НАТО аеропорти та портові споруди під час боснійської війни. У березні 1996 року США відкрили навчальну базу в горах Мартанеш у рамках пакету військової допомоги загальною вартістю 100 млн дол. Окрім того, перший 40-особовий албанський миротворчий контингент брав участь у німецькому контингенті ІФОР, що базувався в хорватському порту Трогір. Греція та Італія підтримали кандидатуру Албанії в першому раунді розширення НАТО.

Після Вашингтонського саміту 23–24 квітня 1999 року Албанія разом з 8 іншими країнами (пізніше також Хорватією) була прийнята до списку країн-претендентів на членство в Альянсі. У листопаді 1999 року Албанія вперше подала План дій щодо членства (MAP). У серпні 2002 року Албанія відправляє свою першу місію до Афганістану, місію ISAF, 23 особи з полку командос. У 2003 році – місію до Іраку, роту командос. У травні 2003 року Албанія, Хорватія та Македонія разом зі США підписали «Адріатичну хартію 3 – США». Албанія зобов'язалася досягти 43 цілей партнерства для спільної роботи із силами Альянсу. 01 квітня 2009 року Албанія набула повноправного членства в НАТО. З огляду на розташування на Балканах, Албанія розглядається як стратегічно важлива країна для США та НАТО. Албанія зобов'язалася досягти цільового показника витрат на оборону до 2 % від ВВП, що підкреслює її відданість безпеці Альянсу. Наразі албанські солдати служать в операціях та місіях НАТО в країнах Балтії, Польщі, Румунії, Болгарії та Косово. 04 березня 2024 року Албанія відкрила першу тактичну авіабазу НАТО в Західних Балканах (аеропорт Кучова). Ці стратегічні інвестиції поряд з іншими проєктами, такими як порт Порто Романо, зміцнюють безпеку в регіоні та за його межами [15]. Збройні сили Албанії наразі беруть участь у миротворчих та бойових місіях у Боснії та Герцеговині, Косово,

Південному Судані та Латвії. Збройні сили Албанії зробили значний внесок у миротворчі операції НАТО, а також ООН та ЄС. Така активність допомогла Албанії розглядати її як країну, що створює безпеку, а не споживає її. Албанська громадськість – 89 % албанців – є найвагомішим показником підтримки участі країни в НАТО [16].

Шлях до Європейського Союзу. Албанія активно прагне членства в Європейському Союзі та досягла значного прогресу в цьому питанні. Албанія стала офіційним кандидатом на вступ у червні 2014 року, однак офіційні переговори розпочалися в липні 2022 року. Країна прагне завершити переговори про офіційне приєднання до 2027 року з метою стати повноправним учасником європейського інтегрованого простору до 2030 року. Складнощів щодо посування Албанії до ЄС додав британський «брекзит». Посилення глобального геополітичного контексту з того часу, не в останню чергу з поверненням Дональда Трампа на посаду президента США, зробило це європейське зближення більш переконливим, але й більш напруженим [17].

Європейський Союз (ЄС) усіляко підтримує наміри Албанії щодо її приєднання, з 1992 року надає країні значні кошти. Після підписання Рамкової угоди – початку відносин з Брюсселем – щорічно підписувалися Фінансові меморандуми, за допомогою яких активувалися кошти на різноманітні проєкти в Албанії. У 1995 році було підписано Угоду *Sui Generis*, яка фактично була спробою компенсувати відсутність Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, умови якої Тирана не змогла виконати. У червні 1997 року ЄС провів дві конференції донорів у Римі та Брюсселі задля відновлення проєктів для Албанії тощо [16].

Зовнішньополітичний чинник України в політиці Албанії. Албанія рішуче засудила неспровокований та агресивний напад росії на Україну як серйозне порушення міжнародного права та загрозу євроатлантичній безпеці. Угода про довгострокове співробітництво та підтримку була підписана у січні 2025 року Президентом України Володимиром Зеленським та Прем'єр-міністром Албанії Еді Рамою [18]. Угодою визначено основні напрями співпраці: безпекова підтримка, політична підтримка, економічна співпраця, культурна співпраця, співпраця у сфері безпеки. Згідно з документом, передбачається також встановлення комерційних контактів між державними і приватними підприємствами та організаціями. Окрім того, сторони співпрацюватимуть у сфері охорони довкілля, застосування екологічно чистих технологій та раціонального використання природних ресурсів. Україна й Албанія забезпечуватимуть розширення контактів між громадянами та державними й недержавними організаціями, профспілками, навчальними та культурними закладами, молодіжними і спортивними організаціями двох держав. Згідно з домовленостями, країни також співпрацюватимуть у питаннях боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, нафторгівлею, торгівлею людьми, контрабандою всіх видів, зокрема й культурних та історичних цінностей [18]. Албанія також приєдналася до Спільної декларації, ухваленої країнами G7 та ЄС на підтримку України.

Висновки. Автори реалізували поставлену у статті мету – розкрили вплив світових потуг та провідних країн регіону на становлення й розвиток Республіки Албанія. Також виявили і схарактеризували різноманітні албанські моделі господарювання у різні історичні періоди. Розгляд цих моделей дав можливість визначити основні фактори албанського розвитку та обґрунтувати логічність вибору Албанії євроінтеграційного шляху розвитку й активної діяльності в НАТО. В албанському вимірі автори проаналізували своєрідне явище – ідеологічне зіткнення радянської і югославської соціально-економічних моделей розвитку. Автори дійшли висновку про те, що албанське керівництво вдало користувалось допомогою двох міні-таборів у великому соціалістичному таборі – радянського

й югославського, розвиваючи вигідні саме Албанії варіанти. Квінтесенцією дослідження позначена активність Албанії в діяльності НАТО і посування до ЄС.

Взаємодія України й Албанії є особливим питанням у новітній історії двосторонніх відносин, дослідженим авторами, оскільки ця невелика та відверто бідна країна рішуче засудила неспровокований та агресивний напад росії на Україну як серйозне порушення міжнародного права та загрозу євроатлантичній безпеці.

Список використаної літератури

1. Джеджула К. О. Албанія – народна республіка. Київ, 1949. <https://esu.com.ua/article-43587>
2. Мальська М., Завадовський Т. Теоретико-методичні підходи до туристично-країнознавчого дослідження (на прикладі Албанії). *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2008. Вип. 24. С. 179–186.
3. Бурдяк В. Албанська «пірамідална революція». 2015. Країни Балканського півострова на міжнародній арені. Документи та матеріали до історії приазовських албанців. Запорожжя, 2006. 168 с.
4. Albania: First Review Under the Extended Arrangement and Request for Modification of Performance Criteria – Staff Report; and Press Release. June 13, 2014. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14211.pdf>
5. Hubert Neuwirth Widerstand und Kollaboration in Albanien 1939–1944. Wiesbaden: Harrassowitz, 2008. 307 S. = Albanische Forschungen, 27. ISBN: 978-3-447-05783-7. https://www.dokumente.ios-regensburg.de/JGO/Rez/Schmidt_Neke_Neuwirth_Widerstand_und_Kollaboration.html
6. Svitlana Koch. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії. Одеса : Фенікс, 2019. 359 с. URL: <https://hal.science/hal-03547924v1/file/transkord.pdf>
7. Словник української мови. Т. 1–15 (А-П'ЯТЬ) / Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2015–2025. URL: https://m20ua.com/?wordid=807&page=34#lid_807.
8. Рудько С. О. Історія Центрально-Східної Європи (кін. XVIII – поч. XXI ст.) : навчально-методичний посібник з курсу. 2-ге вид. Острог, 2010. 220 с.
9. Buletini Mujor Maj 2025. URL: <https://punetegashtme.gov.al/en/turqia/>
10. Albania – Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/albania>.
11. Кудряченко А. І. Федеративна Республіка Німеччина: засади демократичного сходження : монографія. Київ : Фенікс, 2020. 656 с.
12. Чекаленко Л. Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України : дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04. Київ, 2007. 437 с.
13. International organization participation. URL: <https://al.usembassy.gov/ACST>.
14. НАТО завершує модернізацію головної авіабази в Албанії. NATO – Homepage. URL: https://www.nato.int/cps/natohq/news_223351.
15. The History of NATO – Albania Relations. URL: <https://www.mod.gov.al/eng/security-policies/relations-with/nato/88-history-of-nato-albania-relations>.
16. Remzi Lani and Fabian Schmidt. Albanian Foreign Policy between Geography and History. The International Spectator. Volume XXXIII No. 2 (April-June 1998). URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/iai/iai_98lar01.html
17. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Albania 2024 Report. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/a8eec3f9-b2ec-4cb1-8748-9058854dbc68_en?filename=Albania%20Report%202024.pdf

18. Президент України Володимир Зеленський та Прем'єр-міністр Албанії Еді Рама підписали у Тирані угоду про співпрацю між країнами. *Укрінформ*. 28 лютого 2025 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3833364-ukraina-j-albania-uklali-ugodu-pro-spivpracu.html>

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL FACTORS ON THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF ALBANIA

Andriy Kudryachenko, Liudmyla Chekalenko

*The State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine»,
Leontovich Str., 5, 01054, Kyiv, Ukraine*

The authors examine the influence of peace powers and the leading countries of the region on the development of the Republic of Albania. The authors characterize the foreign political factors that formed the modern international status of the Republic of Albania. Close attention of the researchers is focused on the historical foundations that had a great impact on the formation of the Albanian state model of administration and management. The authors probed the political and economic potential of the country, which in most cases was formed with the political support and material assistance of regional powers. Through the prism of the indisputable influence of these forces on the Albanian state, the authors of the article identified and outlined various Albanian political and economic models in different historical periods. An in-depth analysis of these models made it possible to determine and formulate the main factors of the Albanian historical development, as well as to substantiate the logic of Albania's return to Europe and European integration.

In order to form a holistic view of the models of the state development of Albania in the selected period of recent history, the authors paid attention to the main historical events. Briefly reviewed stages of the state's historical development; the postwar influence of the Soviet factor, formed under the pressure of the Stalinist satrapy; manifestations of the unsuccessful introduction of German ideas and concepts on the Albanian territory; peculiar influence of the Turkish factor, which left an indelible mark in the ethnic network of the Albanian society; the Italian economic presence, which managed to form the pro-European factor of the Albanian political and economic model; the American factor and, finally, the Ukrainian direction of Albanian foreign policy.

Albania strongly condemned Russia's unprovoked and aggressive attack on Ukraine as a serious violation of international law and a threat to Euro-Atlantic security. Albania is also part of NATO's protective shield and is ready to do everything possible to ensure the security and protection of all member states. It should be recognized that behind the scenes of excessive competitive interests of the leading global forces, the appearance of Albania among the countries - full members of the North Atlantic Alliance was an unexpected phenomenon.

Key words: uniqueness of the Republic of Albania, international factors, positioning models, global players in the Balkans region.